त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम नेपाली विभागअन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको दसौं पत्रको

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

हिमकला शर्मा
परीक्षा नं. १७८६/२०६४
कक्षा रोल नं. २१
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस,
इलाम

२०६९

शोध निर्देशकको मन्तव्य

बूँद रानाको **"चल्दै छ जिन्दगी" गजल सङ्ग्रहको विश्लेषण** शीर्षकको यो शोधपत्र ***हिमकला शर्मा***ले मेरो निर्देशनमा रही तयार गरी प्रस्तुत गर्नुभएको हो । निरन्तरको प्रयत्न गरी परिश्रमपूर्वक शोधखोज गरी तयार पारिएको यस शोधपत्रप्रति म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग इलाम समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

....

(मुकुन्दप्रसाद गुरागाई)

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग

इलाम

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनको लागि **हिमकला शर्मा**द्वारा तयार पारिएको प्रस्तुत **“चल्दै छ जिन्दगी” गजल सङ्ग्रहको विश्लेषण** शीर्षकको शोधपत्रलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिको प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

....	....	....
(सह-प्रा.बुद्धिप्रसाद घिमिरे)	( )	(शि.स. मुकुन्दप्रसाद गुरागाई)
विभागीय प्रमुख	बाह्य परीक्षक	शोध निर्देशक
म.र.ब. क्याम्पस		म.र.ब. क्याम्पस
इलाम		इलाम

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र आदरणीय गुरु श्री मुकुन्दप्रसाद गुरागाईंको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हो । विविध व्यस्तताका बीच मलाई आफ्नो समय दिई सजग र सचेत गराई समुचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने शोध निर्देशक श्रद्धेय गुरुलाई हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शोध प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधकार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्नु भएकोमा विभागीय प्रमुख सह-प्राध्यापक श्री बुद्धिप्रसाद घिमिरेज्यूलाई कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्र तयारीका क्रममा सहयोग र प्रेरणा दिनुहुने महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभागका गुरुहरुमा उपप्राध्यापक रामप्रसाद गुरागाईज्यू, रोम आचार्यज्यू, ऋषिश्वर अधिकारीज्यूहरुमा आभार प्रकट गर्दै यस शोध प्रबन्धकका नायक गजलकार बूँद रानाले काठमाडौं बसेर पनि आफ्ना अमूल्य रचना र त्यस सम्बन्धी विषयमा महत्वपूर्ण जानकारी दिनु भएकोमा उहाँप्रति म अत्यन्तै आभारी छु ।

मलाई सानै उमेरदेखि आजसम्म अध्ययनका लागि प्रेरणा प्रदान गर्नुभई उचित वातावरण तथा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराई दिनुहुने श्रद्धेय बुबा देवीचरण ढुङ्गाना, आमा जमूनादेवी ढुङ्गानालाई कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । शोधपत्र तयार पार्नका लागि समय उपलब्ध गराउने छोरी एलिना गौतमलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसै गरी शोधपत्र तयार पार्नका लागि चाहिने आवश्यक सामग्री जुटाइदिनु हुने पति डाकप्रसाद गौतमप्रति म ऋणी छु । यसरी नै कम्प्यूटर टङ्कण गर्न सहयोग गर्नुहुने मिलेनियम आइटी कलेज इलामका डबलसिंह बलम्पाकी मगरलाई पनि धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनको लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग, इलाम समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्रः- २०६२।०६३

मितिः- २०६९/९/१

सन्: २५(१२(२०१२

....

हिमकला शर्मा

महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली विभाग, इलाम्

शोधसार

शोधपत्रको शीर्षक : "गजलकार बूँद रानाको गजल सङ्ग्रका गजलकृतिहरूको अध्ययन एवम् विश्लेषण"

शोधपत्रको प्रयोजन : त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली विभाग महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली विषयको लागि प्रस्तुत ।

शोधनिर्देशक : शि. मुकुन्दप्रसाद गुरागाइँ, नेपाली विभाग, इलाम ।

शोधार्थी :हिमकला शर्मा

शैक्षिक सत्रः २०६२/०६३

प्रस्तुत मिति :२०६९/०९/२०

"बूँद रानाको गजल सङ्ग्रका गजलकृतिहरूको अध्ययन एवम् विश्लेषण" मूल शीर्षक रहेको छ । शीर्षकको शोधपत्रलाई निम्नलिखित छ परिच्छेदभित्रको मूल शीर्षकमा विभाजन गरी आवश्यक विभिन्न उपशीर्षकहरुमा राखेर बूँद रानाको गजल सङ्ग्रका गजलकृतिहरूको अध्ययन एवम् विश्लेषण गरिएको छ ।

पहिलो परिच्छेद : शोधपत्रको परिचय ।

दोस्रो परिच्छेद : गजलकार बूँद रानाको परिचय, व्यक्तित्व र कृतित्व

तेस्रो परिच्छेद : गजल सिद्धान्त र नेपाली गजलको विकासक्रम

चौथो परिच्छेद : 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहका गजलहरुको संरचनात्मक स्वरुप

पाँचौ परिछेद : 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहका गजलहरुको भावगत विश्लेषण

छैटौं परिच्छेदः उपसंहार एवम् समग्र मूल्यांकन

प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो परिच्छेदमा "शोधपत्रको परिचय" मूल शीर्षक रहेको छ । शोधपत्रको शीर्षक, शोधको प्रयोजन, शोधसमस्या, शोधकार्यको उद्देश्य, पूर्वकार्यको सीमाङ्कन, सामग्री सङ्कलन तथा अध्ययन विधि र शोधपत्रको रुपरेखा जस्ता शीर्षक दिएर यो परिच्छेद तयार पारिएको छ ।

प्रस्तुत शाोधपत्रको दोस्रो परिछेदमा गजलकार बूँद रानाको परिचय व्यक्तित्व र कृतित्व मूल शीर्षक रहेको छ । यस परिच्छेदमा सबै भन्दा पहिले गजलकार बूँद रानाको परिचय दिइएको छ । यस अन्तगत बूँद रानाको व्यक्तित्व र कृतित्वको आधारमा उनलाई प्रगतिवादी, यथार्थवादी, समसामयिक, जीवनवादी गजलकार हुन् भनी चिनाउने काम गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको तेस्रो परिच्छेदमा गजल सिद्धान्त र नेपाली गजलको विकासक्रम मूल शीर्षक राखिएको छ । यस परिच्छेदमा सबै भन्दा पहिले गजललमई चिनाउने काम गरिएको छ । त्यसपछि गजलको उत्पतिकाललाई विभिन्न समयक्रममा विभाजन गरी काल विभाजनका आधारमा बूँद रानालाको स्थान पहिल्याउने काम गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको चौँथो परिच्छेदमा 'गजलकार बूँद रानाको चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहका गजलहरुको संरचनात्मक स्वरुप मूल शीर्षक दिइएको छ । यस परिच्छेदमा गजलका आन्तरिक तत्वहरुको सामान्य परिचय दिदै बाह्य तत्वहरुलाई विशेष ध्यानमा राखी यिनीहरुको 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रको पाँचौं परिच्छेदमा 'गजलकार बूँद रानाको चल्दै जिन्दगी गजल सङ्ग्रहको भावगत विश्लेषण' मूल शीर्षक राखिएको छ । यसमा चल्दै छ जिन्दगी गजल सङ्ग्रहको भावका आधारमा गजलकार बूँद रानालाई चिनाउने काम गरिएको छ ।

अन्तिम तथा छैटौँ परिच्छेदमा अघिल्ला परिच्छेदहरुमा गरिएको अध्ययन र वर्णन गरिएको कुराहरुको सारांश प्रस्तुत गरिएको छ । साथै शोधपत्रको समष्टि निष्कर्ष प्रस्तुत गरिएको छ ।

अन्त्यमा भावी शोधकर्ताहरुका लागि शोध शीर्षक प्रस्तुत गरिनुका साथै शोधपत्र तयार गर्दा प्रयोग गरिएका प्रमुख सन्दर्भ सामग्रीहरुको सूची र परिशिष्ट समावेश गरिएको छ ।

विषय सूची

पहिलो परिच्छेदः शोधपरिचय

१.१.	शोध शीर्षक	१
१.२.	शोध प्रयोजन	१
१.३.	शोध समस्या	१
१.४.	शोध उद्देश्य	२
१.५.	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६.	शोधकार्यको महत्व र औचित्य	३
१.७.	शोधकार्यको सीमा निर्धारण	४
१.८.	सामाग्री सङ्कलन विधि र शोधविधि	४
१.९	शोधपत्रको रुपरेखा	४

दोस्रो परिच्छेद

गजलकार बूँद रानाको परिचय, व्यक्तित्व र कृतित्व

२.१.	गजलकार बूद रानाको परिचय	५
२.२.	बूँद रानाको व्यक्तित्व	८
२.३.	बूँद रानाको कृतित्व	१३
२.३.१.	प्रगतिवाद	१३
२.३.२.	यथार्थवाद	१५
२.३.३.	समसामयिकता	१७
२.३.४.	व्यङ्ग्यकारिता	१९
२.३.५.	परम्पराको पालना	२१
२.३.६.	देशप्रेम	२३
२.३.७..	जीवनवादिता	२५
२.३.८.	निष्कर्ष	२७

तेस्रो परिच्छेद

गजलः सिद्धान्त र नेपाली गजलको विकासक्रम

३.१. गजल सिद्धान्त २९

३.२. नेपाली गजलको विकासक्रम ५३

३.३. नेपाली गजलमा बूँद रानाको स्थान ६७

परिच्छेद : चार

'चल्दै छ जिन्दगी' गजल संग्रहका गजलहरुको संरचनात्मक स्वरुप

४.१. पृष्ठभूमि ६९

४.२. चल्दै छ जिन्दगी गजल सङ्ग्रहको संरचनात्मक स्वरुप ६९

४.२.१. 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल संग्रहमा काफिया ६९

४.२.२. 'चल्दैछ जिन्दगी' गजलसङग्रहमा 'रदिफ' ७२

४.२.३. चल्दै छ जिन्दगी गजल सङ्ग्रहमा 'मतला' ७५

४.२.४ चल्दै छ जिन्दगी गजलसङ्ग्रहमा 'मकता' ७७

४.२.५. 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहमा 'तखल्लुस' ७७

४.२.६. 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहमा 'मिसरा' ७९

४.२.७. 'चल्दैछ छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहमा 'सेर' ८०

४.२.८. 'चल्दै छ जिन्दगी' गजलसङ्ग्रहमा 'लय' ८२

परिच्छेदः पाँच

'चल्दै छ जिन्दगी गजल सङ्ग्रहको भावगत विश्लेषण

५.१. 'चल्दै छ जिन्दगी' गजल सङ्ग्रहको 'भाव' ८५

५.१.१. यथार्थवादी ८६

५.१.२. प्रगतिवादी ८८

५.१.३. समसामयिकता ९०

५.१.४. व्यङ्ग्यात्मकता ९३

५.१.५. राष्ट्रप्रेम ९५
५.१.६. गजलप्रियता ९६
५.१.७. श्रृङ्गारिकता ९८
५.१.८. जीवनवादी धारणा १००
५.१.९. निष्कर्ष १०२

परिच्छेद छ

उपसंहार एवम् समग्र मूल्याङ्कन १०३